

مقدمه:

بررسی مسائل مربوط به نیروی انسانی شامل اشتغال، نرخ رشد جمعیت، بیکاری، ترکیب شغلی و جنسی شاغلین، چگونگی توزیع جمعیت در بخشهای عمده فعالیت اقتصادی (کشاورزی-صنعت و خدمات)، بازدهی نیروی کار انسانی و مقایسه با کار ماشینی در هر بخش فعالیت، بیزی یا جوانی جمعیت، در بیکاران به شاغلین و تفکیک آن در مناطق شهری و روستایی، میزان مهاجرت نیروی انسانی در داخل یا به خارج از کشور، سنجش و تخصصها و میزان تحصیلات، توزیع سنی شاغلین، ضرایب نسبت تکفل شاغلین، نسبت جمعیت فعال به کل جمعیت، گرایش در جمعیت رسیدن به اشتغال کامل و توزیع کارآی جمعیت و ضربه باید از مهمترین شناختهای کلیه دست اندرکاران برنامه ریزی امور، محققان، اساتید و دانش پژوهان دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی و...

به شمار آید.

امروزه سرمایه گذاری بر روی نیروی انسانی از مهمترین اهداف برنامه ریزی توسعه کشورها به شمار می آید، خصوصاً کشورهای امریکای شمالی با تکیه بر تجربه و مکانیسمهای مشابه، به سلطه اقتصادی خود بر جهان تحت سلطه ادامه داده اند. در این منبعت کوتاه به بررسی اشتغال در بخش کشاورزی پرداخته میشود. لازم به توضیح است که متأسفانه به دلیل عدم دسترسی به نتایج قطعی و جزئیات آمارهای سرشماری سال ۱۳۶۵، در برخی موارد به نتایج اولیه آمارگیری مذکور در سالهای پس از ۱۳۵۵ به آمارهای ترازوردی (تخمینی) در این مورد و استفاده از آمارهای سرشماری سال ۱۳۵۵ بعنوان مهمترین مأخذ اشتغال شده است. (اطلاعات جامعتر به انتشار تفصیلی سرشماری سال گذشته موقوف می گردد.)

نگار علمی بر بخش کشاورزی

مجله علمی
مجلس شورای عالی
مجلس شورای عالی
مجلس شورای عالی

بهنام ملکی

درصد توزیع شاغلین ۱۰ ساله و بیشتر کل کشور برحسب بخشهای عمده فعالیت در سال ۱۳۵۵

مناطق روستایی	کل کشور	مناطق شهری
۵۸/۹	۳۴	۵/۶
۱۰/۲	۳۱/۸۱	۵۶/۴
۳۰/۹	۳۴/۲	۳۸/۵

نمودار شماره ۱

مأخذ: سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۵۵

وضع شغلی گروههای عمده فعالیت در سال ۱۳۵۵ از کل ۸۷۹۹۴۲۰ نفر شاغلین سال ۵۵، تعداد ۲۹۹۱۸۶۹ یا ۳۴٪ از کل شاغلین در بخش کشاورزی و ۳۰۱۲۳۰۰ نفر یا ۳۱/۸ درصد در بخش صنعت و ۲۷۹۵۲۵۱ نفر یا ۳۱/۸ درصد در بخش خدمات اشتغال داشته اند. از کل شاغلان شهری فقط ۵/۶ درصد در بخش کشاورزی، ۳۸ درصد در بخش صنعت و ۵۶/۴ درصد در بخش خدمات شاغل بوده اند، در حالی که از شاغلان روستایی، ۵۸/۹ درصد در کشاورزی، ۳۰/۹ درصد در صنعت و تنها ۱۰/۲ درصدشان در بخش خدمات اشتغال داشته اند.

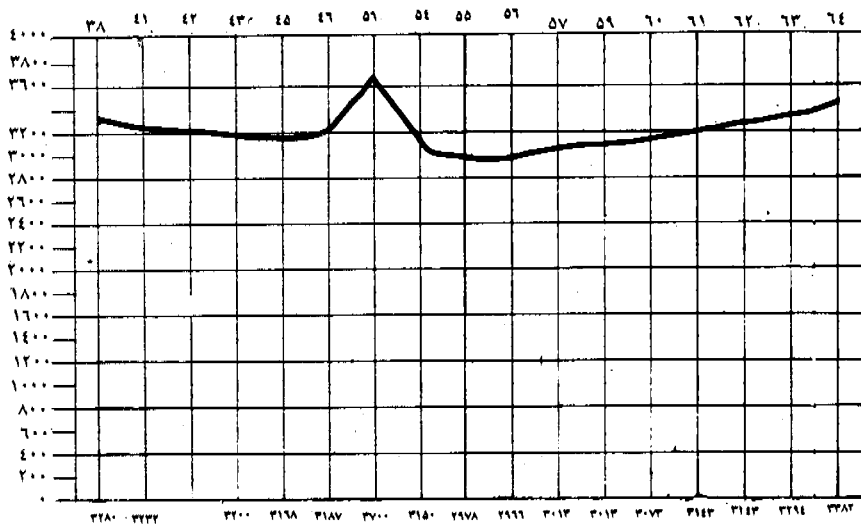
تصویری کلی از ویژگیهای شغلی جمعیت طبق سرشماری سال ۱۳۵۵ کل جمعیت ایران ۳۳۷۰۸۷۴۴ نفر برآورد شده است که از این تعداد ۲۳۰۰۲۴۹۹ نفرشان را جمعیت بالای دهسال و تعداد ۹۷۹۶۰۵۶ نفرشان را جمعیت فعال تشکیل داده است که برابر با ۴۲/۵ درصد جمعیت دهساله و بالاتر و ۲۹/۱ درصد از کل جمعیت کشور بوده است. از کل جمعیت فعال تعداد ۷۸۹۹۰۰۰ نفر یا ۸۹ درصدشان در بخشهای مختلف اقتصادی کشور، و بقیه (۱۰/۲ درصد جمعیت فعال) بیکاران در این سال بوده اند. نتایج اولیه سرشماری سال ۱۳۶۵ حاکی از آن است که جمعیت کشور بالغ بر ۴۹۰۸۹۵۹۷ نفر می باشد که از این تعداد ۱۱۱۰۳۴۳۱ نفر در بخشهای مختلف شاغل بوده اند. این نسبت به کل جمعیت در این سال به ۲۲/۳ درصد می رسد که نسبت به دهه گذشته ۳/۸ درصد کاهش اشتغال را نشان می دهد. در طی این سالها، درصد جمعیت بیکار در روستا بیشتر از شهر بوده است. جدول شماره ۱ به تفکیک این موضوع را نشان می دهد.

مقایسه توزیع جمعیت در دودهمه ۵۵ - ۱۳۳۵ در سال ۱۳۳۵ اکثریت شاغلین کشور (۴۷/۵ درصد) در بخش کشاورزی اشتغال داشته اند، که در سالهای بعد از درصد شاغلان این بخش کاسته شده و به شاغلان دو بخش دیگر صنعت و خدمات افزوده شده است.

جدول (۱) جمعیت فعال شاغل و بیکار بر حسب مناطق شهری و روستایی - هزار نفر

شرح	سال ۱۳۵۵		۱۳۶۱ ^۳		۱۳۶۲		۱۳۶۳ ^۵		۱۳۶۵	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
<u>کل کشور</u>	۳۳۷۰۸		۴۰۷۷۷		۴۲۰۷۱		۴۳۴۱۴			
جمع کل										
فعال	۹۷۹۶	۲۹/۱	۱۱۷۵۳	۲۸/۸	۱۲۱۰۸	۲۸/۷	۱۲۴۷۵	۲۸/۷		
شاغل	۸۷۹۹	۸۹/۸	۹۹۹۶	۸۵	۱۰۳۰۵	۸۵/۱	۱۰۶۲۶	۸۵/۲	۱۱۱۰۳	
بیکار	۹۹۷	۱۰/۲	۱۷۵۷	۱۴/۹	۱۸۰۳	۱۴/۹	۱۸۴۹	۱۴/۹		
<u>مناطق شهری</u>										
جمع کل			۲۰۴۷۴		۲۱۳۷۳		۲۲۳۱۰			
فعال			۵۱۴۷		۵۳۷۳		۵۶۰۸			
شاغل	۴۱۱۲		۴۶۸۷		۴۸۹۲		۵۱۰۷		۵۹۶۸	
بیکار			۴۶۰	۸/۹	۴۸۱	۸/۹	۵۰۱	۸/۹		
<u>مناطق روستایی</u>										
جمع کل			۲۰۳۰۳		۲۰۶۹۸		۲۱۱۰۴			
فعال			۶۶۰۶		۶۷۳۵		۶۸۶۷			
شاغل	۴۶۸۶		۵۳۰۹		۵۴۱۳		۵۵۱۹		۵۱۳۵	
بیکار			۱۲۹۷	۱۹/۶	۱۳۲۲	۱۹/۶	۱۳۴۸	۱۹/۶		

منحنی شماره ۳ رشد شاغلان بخش کشاورزی ۶۴ - ۱۳۳۸

طبق نظر «کلین کلارک» یکی از نشانه های توسعه اقتصادی، افزایش تعداد شاغلان بخش صنعت و خدمات و کاهش شاغلان بخش کشاورزی است.

مقایسه توزیع جمعیت شاغل ۱۰ ساله به بالا در سالهای ۵۵ - ۱۳۴۵

۱۳۴۵	۱۳۵۵
کشاورزی	کشاورزی
%۴۷/۵	%۳۴
خدمات	خدمات
%۲۶	%۳۱/۸
صنعت	صنعت
%۲۶/۵	%۳۴/۲

مآخذ: سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۵۵

رآورد رشد شاغلان بخش کشاورزی

پس از انقلاب اسلامی محاسبات مربوط به شاغلین بخش کشاورزی نشان می دهد که در سالهای ۵۷-۵۶ این بخش با (۴/۰-) رشد منفی و در سالهای ۶۱ و ۶۰ و ۵۸ بانرخ رشد مثبت ۲ درصد روبرو بوده و این روند تا پایان سال ۱۳۶۴ ادامه داشته است. علت افزایش اشتغال بدلایلی نظیر سیاستهای ارضی و کشاورزی پس از انقلاب، تقسیم مقداری از زمینهای مالکین بزرگ یا تصرف آنها توسط دهقانان و واگذاری زمین توسط هیئتهای هفت نفره واگذاری زمین، توسعه آب و خاک، اتخاذ سیاستهای خودکفایی در زمینه کشاورزی، تحریم اقتصادی و کاهش قیمت نفت

بوده است. جهت نشان دادن سیر اشتغال به منحنی شماره ۳ توجه می کنیم.

چنانکه ملاحظه می شود از سال ۱۳۳۸ تا ۱۳۴۶ میزان شاغلان سیرنزولی داشته، در سال ۱۳۵۱ افزایش یافته و به ماکزیم مقدار خود یعنی ۳۷۰۰ هزار نفر رسیده، و سپس سیرنزولی پیدا کرده است و در سال ۵۶ به ۲۹۶۶ هزار نفر یعنی ۳۲ درصد کل شاغلان کشور رسیده است. پس از انقلاب شروع به رشد نموده و در سال ۱۳۶۴ به ۳۳۸۲ هزار نفر یا ۳۳/۲ درصد کل شاغلان کشور رسید. پس از انقلاب بخش کشاورزی بیش از سایر بخشها توانسته است نیروی انسانی بخود جذب نماید.

با توجه به نمودار شماره ۲ طبق تئوری فوق، ظاهراً ما به سمت توسعه حرکت داشته ایم، اما در واقع هیچگاه چنین نبوده است. صنعت ما قبل از آنکه جمعیت مازاد کشاورزی را بخود جذب کند، این جمعیت را به نفع گروه خدمات انگلی از دست داده که این رشد پوشالی بیشتر بخاطر رشد ساختمان سازی بوده که بدلیل افزایش درآمدهای نفتی، از رونق بالایی برخوردار بوده است و فقط درصد بسیار ناچیزی از این رشد مربوط به خود صنعت می باشد.

جدول (۲) وضع شغلی تعداد شاغلین ده ساله

وضع شغلی گروه عمده	جمع شاغلین	کارفرمایان	کارکنان مستقل	مزد و حقوق بگیران بخش خصوصی	مزد و حقوق بگیران بخش خصوصی	کارکنان خانوادگی بدون مزد	اظهار نشده
جمع کل شاغلین کشور	۸۷۹۹۴۲۰	۱۸۲۲۲۹	۲۸۱۰۲۱۱	۱۶۷۳۰۹۲	۳۰۷۱۹۲۷	۱۰۲۱۳۱	۶۴۰
کشاورزی	۲۹۹۱۸۶۹	۳۵۷۸۴	۷۰۵۷۵۶	۳۸۷۰۸	۶۲۳۳۶۴	۵۸۷۴۲۰	۸۲۷
زراعت، باغداری، دامداری	۲۹۶۶۸۴۴	۳۵۶۳۸	۱۶۹۸۴۳۰	۲۶۸۹۷	۶۱۶۶۲۵	۵۸۶۴۵۵	۷۹۹
جنگلداری	۸۹۶۷	۱۵	۶۵۱	۶۶۳۲	۱۰۵۷	۶۰۱	۱۱
ماهگیری و شیلات	۱۸۰۵۸	۱۳۱	۶۶۷۵	۵۱۷۹	۵۶۸۲	۳۷۴	۱۷

مآخذ: سالنامه آماری ۱۳۶۰

توزیع شاغلان بخش کشاورزی در سال ۱۳۵۵
 زیر گروه‌های بخش کشاورزی به ترتیب زراعت، باغداری و دامپروری با ۲۹۶۴۸۴۴ نفر یا ۹۹ درصد از کل شاغلین این بخش و جنگلداری با ۸۹۶۷ نفر یا ۰/۲ درصد و ماهیگیری و شیلات با ۱۸۰۵۸ نفر یا ۰/۶ درصد از شاغلین را در خود جای داده است.

سمت شاغلین

طبق جدول ۲، در سال ۱۳۵۵ از کل شاغلین بخش کشاورزی حدود ۱/۲ درصد را کارفرمایان (کسانیکه حداقل بیش از یک نفر را در استخدام خود دارند)، حدود ۶۱ درصد را کارکنان مستقل (کسانیکه مستقل روی مزرعه خود کار می‌کنند) و ۱/۴ درصد را مزد و حقوق بگیران بخش عمومی (کسانیکه از دولت مزد و حقوق دریافت می‌دارند) و ۲۰/۵ درصد مزد و حقوق بگیران بخش خصوصی (کسانیکه از بخش خصوصی مزد و حقوق دریافت می‌کنند) و ۲۰ درصد را کارکنان خانوادگی بدون مزد (کسانیکه برای خانواده خود بدون مزد و حقوق جهت کمک به آنها کار می‌کنند) تشکیل می‌دهد؛ که در مقایسه با برآورد تخمینی سال ۱۳۶۳ تغییرات آن بشرح جدول شماره ۳ بوده است.

بوجود آورده است. طبق آمارهای سرشماری سال ۱۳۶۰ جهاد سازندگی مقدار کل زمین کشور ۲۱۷۸۰۴۴۸ هکتار برآورد گردیده که از این مقدار ۱۱۱۶۷۳۵۵ هکتار یا ۵۱/۲۷ درصد آن به زارعان، ۲۶/۴ درصد به خرده مالکان و ۱۰/۳۶ درصد آن به عمده مالکان و ۱۱/۶۱ درصد آن به دولت در سطح کشور تعلق داشته است. اگر متوسط مقدار زمین را در هر یک از سه گروه بالا محاسبه کنیم، این مقادیر بشرح زیر می‌باشند:

متوسط مقدار زمین عمده مالک ۳۸/۵۵ هکتار
 متوسط مقدار زمین خرده مالک ۴/۳۱ هکتار
 متوسط مقدار زمین زارع ۵/۶۰ هکتار

کمیته‌های فوق از نظر کلیت به فهم مطلب تا حدودی کمک می‌کنند، اما حق واقعی مطلب را بیان نمی‌کنند، چه بسا زراعتی که زمین بسیار ناچیز (کمتر از ۵/۶ هکتار) و عده‌ای بیشتر از این مقدار دارند. این مسئله در مورد عمده مالکان و خرده مالکان نیز صادق است.

چنین عدم تعادلهایی منجر به فقر و مهاجرت گروه کم زمین و رفاه و درآمد بیشتر و امکان استفاده از ماشین آلات در گروه بزرگ مالکان می‌شود. کم زمین زارعان در روستاهای مناطق

دشتی — جلگه‌ای پر آب و حاصلخیز تا حدودی حل شده بنظر می‌رسد، اما در روستاها و مناطق کوهستانی و غیر زراعی و بی حاصل بسیار شدیدتر خود نمایی می‌کند که در صورت عدم جذب مازاد این گروه عظیم در دیگر بخشها، بیکاریهای فصلی و دائمی در انتظار ۱۹۹۱۱۵۳ نفر زارع می‌باشد. بهمین علت است که مهاجرت این بخش از دهقانان کم زمین وعده‌ای از اعضای جدید هر خانوار که با بیکاری مواجه هستند به شهرها امری اجتناب ناپذیر می‌باشد که باید در جای خود به این مسئله پرداخته گردد.

محاسبات مربوط به چگونگی اشتغال زایی

بخش کشاورزی^۲

۱ — کار مورد نیاز برای کشت یک هکتار از

محصولات اصلی زراعت

میزان کار مورد نیاز برای همه نوع کشت

باتوجه به شرایط اقلیمی و نوع بهره برداری (ماشینی

— نیمه ماشینی — سنتی — دیمی یا آبی بودن)^۲

متفاوت می‌باشد. در جدول شماره ۴ چگونگی ریز

محاسبات مربوط به گندم آبی در هر یک از سه نوع

کشت آورده شده و در بقیه موارد به نتایج استخراج

شده اکتفا می‌شود.

سمت شغلی	۱۳۵۵	۱۳۶۳
کارفرمایان	۱/۲	۴/۳
کارکنان مستقل	۶۱	۵۵/۴
حقوق بگیران دولتی	۱/۴	۱/۲
حقوق بگیران خصوصی	۲۰/۵	۷/۲
کارکنان فامیلی بدون مزد	۲۰	۳۱/۷

توزیع اراضی پس از انقلاب و اشتغال

تقسیم نا عادلانه اراضی در سالهای ۱۳۴۲ به بعد، که تا سال ۱۳۵۷ و تا حدودی هم پس از انقلاب ادامه داشته، در توزیع اشتغال ناهماهنگیهایی

جدول (۴) متوسط کار مورد نیاز یک هکتار گندم آبی در هر یک از کشتها

نوع هزینه	(۱) ماشینی	(۲) نیمه ماشینی	(۳) سنتی
شخم	۰/۸	۱/۱	۲۳
دیسک و مال کشی	۰/۲	۰/۷	۳/۷۵
قطعه بندی	۲/۴	۲/۲	۱
تسطیح	۱/۶	۴	۶/۸۵
نهر کشی	—	۱/۱	۱
بذر پاشی	۰/۱	۰/۴	۴/۴
کود پاشی	۰/۷	۰/۶	۱/۳۳
سم پاشی	۰/۴۸	—	۲
آبیاری	۲	۱/۰۹	۱۷
وجین کاری	—	—	—
درو	۰/۳۱	۱۰/۹	۲۲/۹
جمع آوری و حمل به خرمن	۰/۶	۶/۶	—
خرمن کوبی	۰/۵	۱۱/۵	۱۰/۸۵
جمع	۹/۶۹	۴۹/۹	۱۰۰/۸

برابر گندم افزایش داشته، یعنی به ازای هر ۷۰ هزار تومان کشت برنج یک شغل ایجاد شده است. کاهش هزینه به اشتغال (۳۵۰) به معنی افزایش اشتغال و افزایش هزینه به اشتغال (۱۳۹۰) به معنای سرمایه بر بودن و نیاز کمتر به نیروی کار و جانشینی نیروی ماشین بجای انسان می باشد. بررسیهای بیکاری در سطح کشور و مقایسه جهانی آن به تفکیک شهری و روستایی بررسی بیکاری از آن جهت برای ما مهم می باشد که اولاً در نقطه مقابل اشتغال قرار دارد و ثانیاً در برنامه ریزی اقتصادی که معمولاً هدف رسیدن به اشتغال کامل می باشد شاخص کمیت آماری فوق باید ملاک عمل قرار گیرد. متأسفانه آمارهای موجود در این زمینه روند رو به رشد تعداد بیکاران را در سطح کشور نشان می دهد.

چنانچه قبلاً گفته شد، اکثر بیکاران مذکور در روستاهای کشور سکونت دارند که در مقایسه با آمارهای جهانی سایر کشورها نکته بسیار حائز اهمیتی را نشان می دهد. (حداقل آن ضرورت سوق سرمایه گذارهای اشتغال زا به سمت روستاها می باشد)

جدول شماره ۵ متوسط میزان کار مورد نیاز برای کشت یک هکتار

نام محصول	ماشینی	نیمه ماشینی	سنتی
جو آبی	۸/۴	۴۳/۱۱	۹۱/۶۱
جودیمی	۲/۱۳	۱۲/۴۵	۱۷/۳
گندم آبی	۹/۶۹	۴۹/۹	۱۰۰/۸
گندم دیسی	۲/۲۱	۱۷/۸۷	۲۳
برنج	—	۹۰	۱۰۳/۳
چغندر قند	۷۴/۴	۱۰۲/۲	۱۱۸/۳
سیب زمینی	۷۰	۱۰۲/۶۴	۱۳۰/۴
پیاز	۶۰/۵	۱۳۵/۱	۱۸۶/۷
پنبه آبی	۲۹/۴۶	۵۲/۴۵	۱۳۶
پنبه دیم	—	۴۲/۹۳	—
حبوبات آبی	—	۳۷/۱	۹۱/۸۳
حبوبات دیم	۱۳/۱	۱۸/۹۵	۳۳

جدول (۶) نسبت کل هزینه به کل اشتغال ایجاد شده در کشت محصولات عمده زراعی سال ۱۳۶۱

نوع کشت	میزان هزینه تولید	میزان اشتغال	نسبت هزینه اشتغال
۱- کشت ماشینی	۲۵۹۷۷۱۵۷۰	۱۸۶۹۱۲	۱۳۹۰
۲- کشت نیمه ماشینی	۴۴۶۵۰۷۱۲۰	۹۸۴۲۲۱	۴۵۳
۳- کشت سنتی	۴۹۸۴۷۹۶۰	۱۴۲۵۱۵	۳۵۰

با توجه به ارقام فوق بسادگی قابل درک است که رابطه مستقیمی بین مکانیزاسیون و کاهش اشتغال نیروی کار وجود دارد در اینجا کشت سنتی بیش از ده برابر کشت ماشینی احتیاج به نیروی انسانی دارد و بعبارت دیگر بسیار کار برتر از کشت ماشینی می باشد.

مقایسه اشتغال سالانه

در سال ۱۳۶۱ مادر کل تولید محصولات عمده زراعی حدود ۱۳۱۳۶۴۸ نفر شاغل داشته ایم که به تفکیک تعداد ۱۱ ۷۶۲۶ نفر کارگر ساده و تعداد ۱۱۶۰۲۳ نفر کارگر ماهر بوده اند. محاسبات مربوطه نشان می دهند که کارگران ساده مورد نیاز برای کشت گندم آبی ۴ برابر کارگران ماهر می باشند، این نسبت در مورد محصولات نظیر چغندر قند و پیاز حتی تا صد برابر هم افزایش نشان می دهد. بنابراین اشتغال از این بخش بوضوح مشهود است.

نسبت هزینه های تولید به اشتغال

محاسبه هزینه های تولید به اشتغال ضریبی است که نسبت هزینه تولید به میزان اشتغال را نشان می دهد یا نمایانگر مبالغی است که برای ایجاد یک شغل با توجه به در نظر گرفتن بیکاری فصلی در هر محصول باید هزینه گردد. محاسبات سال ۶۱ چنین نتایجی را بما می دهند. به ازای هر ۴۳ هزار تومان کشت گندم آبی در این سال یک

جدول (۷) درصد نرخ بیکار در سالهای ۶۴ - ۵۵

۱۳۶۴	۱۳۶۳	۱۳۶۲	۱۳۶۱	۱۳۵۵
۱۹/۴	۱۸/۹	۱۸/۳	۱۹/۲	۱۰/

جدول (۸) آمار بیکاران چند کشور مختلف به تفکیک روستا و شهر در سالهای گوناگون

سال	نام کشور	درصد بیکاران روستایی	درصد بیکاران شهری
۱۹۶۰	جامائیکا	۱۲/۴	۲۰/۵
۱۹۶۴	کره	۱/۸	۷
۱۹۶۲	هند	۱/۷	۳/۲
۱۹۶۴	ایران	۱۱/۳	۵/۵
۱۹۸۵	ایران	۱۹/۹	۸/۹

نماینده گی سازمان ملل متحد، در شرایط موجود، با تکنیکهای متداول کشاورزی، محصولات کشاورزی ایران ۲/۱۶ میلیون نفر زارع می توانند تولید کنند که با این ترتیب در حال حاضر یک میلیون نفر زارع اضافی داریم که در صورت مکانیزه شدن کشاورزی باید روستاها را ترک کنند. بنابر این مکانیزاسیون سریع نقش مهمی در کاهش اشتغال کشاورزی دارد.

— تزریق درآمدهای نفتی در بخش اقتصاد شهری، افزایش دستمزدها در صنعت و رشد کاذب خدمات، وجود قوانین کار در بخشهای مذکور و نبودن حساب و کتابی برای بخش کشاورزی به دلایل مختلف از جمله مشخص نبودن مالکیت زمین در کاهش اشتغال و کاردهی سرانه مؤثر می باشد.

— با توجه به شرایط موجود کشور در صورتی که هدف ما تنها حداکثر اشتغال باشد، روشهایی که احتیاج به حداقل سرمایه برای هر کارگر دارند انتخاب می شوند ولی این نمی تواند حداکثر بازده را تأمین نماید.

خصوصاً در بخش کشاورزی این است که زمین نمی تواند جمعیت روزافزون روستاها را بکار مشغول سازد و عملاً فصولی از سال که هنگام بذر افشانی و چیدن محصول می باشد، در بقیه ایام سال تقریباً کار مولد و مفیدی وجود ندارد و جمعیت اضافی راهی شهرها می گردند، کمبود آب در درجه اول و خاک مناسب و هموار از جمله موانع عمده توسعه اشتغال می باشند. طبق برآورد هیئت

آمارهای فوق در ایران، بوضوح نمایانگر افزایش بیکاران روستایی نسبت به بیکاران شهری بوده است. حال آنکه در سایر کشورها عکس حالت فوق صادق بوده است.

مشکلات اشتغال در بخش کشاورزی ایران — عامل اصلی وجود بیکاری در روستاها،

- بودجه
- ۶ — سالنامه آماری ۱۳۶۰ مرکز آمار ایران
  - ۷ — وزارت برنامه و بودجه، دفتر جمعیت و نیروی انسانی، «بررسی چگونگی اشتغال زایی بخش کشاورزی» پدید آورنده آذر بهیانی سال انتشار ۱۳۶۵ (جمعیت اطلاعات بیشتر به مآخذ فوق رجوع شود)
  - ۸ — دفتر اقتصاد کلان وزارت برنامه و بودجه گزارش اقتصادی سال ۱۳۶۴
  - ۹ — توسعه اقتصادی در جهان سوم تودار و ترجمه فرجادی علامت. مربوط به آمارگیری برآوردی سالنامه آماری ۱۳۸۰
  - ۱۰ — مجید کوهپاسی، اصول اقتصاد کشاورزی انتشارات دانشگاه تهران سال ۱۳۶۵.
  - ۱۱ — مروری در زمینه اشتغال ترجمه دکتر علی ا. همدانی مقاله یوسابولو نشریه شماره ۱۱ مؤسسه کار و تأمین اجتماعی
  - ۱۲ — روزنامه کیهان سال ۱۳۴۱ سخنرانی صدیق علم بنقل از رساله دکترای آقای گرانفر تحت عنوان اقتصاد در حال توسعه و برنامه ریزی نیروی انسانی

- گذراندن هر دوره تخصصی و بدون کسب هیچگونه مهارتی به کارگمارده می شود — کارگر ماهر کارگری است که پس از گذراندن یک دوره آموزشی کوتاه مدت، مهارت لازم را برای اشتغال بخصوص کسب کرده باشد. مثل راننده تراکتور
- ۵ — ارزش افزوده = تعداد شاغلان = کاردهی سرانه برخی منابع و مآخذ
- ۱ — مرکز آمار ایران — مدیریت آمارهای اجتماعی نفوس و مسکن — سالنامه آماری ۱۳۶۳ — گزارش نشریه شماره ۱ واحد آمار و برنامه ریزی وزارت جهاد سازندگی (روند تحولات جمعیتی) — نتایج اولیه آمارگیری ۱۳۶۵
  - ۲ — سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۵۵
  - ۳ — پلی کی اقتصاد ایران، دکتر رزاقی و پلی کیی برنامه ریزی اقتصادی دکتر دانا، انتشارات دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران ۱۳۶۵
  - ۴ — گزارش عملکرد هیئت های هفت نفری واگذاری زمین از بدو تأسیس لغایت شهریور ۱۳۶۵
  - ۵ — حسابهای ملی ایران ۵۶ — ۱۳۳۸ — ساختار نیروی انسانی کشاورزی — دفتر اقتصاد کلان وزارت برنامه و

- زیر نویس:
- ۱ — فعال از نظر اقتصادی: کلیه اعضای خانوارهایی که در ۷ شبانه روز قبل از مراجعه مأمور سرشماری، شاغل، بیکار فصلی و یا بیکار در جستجوی کار بوده اند، از نظر اقتصادی، فعال به شمار آمده اند.
  - ۲ — کلیه محاسبات این قسمت مستخرج از آمارهای نمونه گیری شده توسط مؤسسه تحقیقات روستایی در دفتر جمعیت و نیروی انسانی وزارت برنامه و بودجه توسط خانم آذر بهیانی تحت عنوان بررسی چگونگی اشتغال زایی بخش کشاورزی در سال ۱۳۶۵، می باشد.
  - ۳ — الف — کشت ماشینی، منظور از کشت ماشینی، کشتی است که کلیه مراحل کاشت، داشت و برداشت آن با ماشین انجام می گیرد.
  - ب — نیمه ماشینی، کشتی است که در یک مرحله از کاشت، داشت و برداشت از ماشین استفاده می شود، در بقیه مراحل از نیروی کار بهره می گیرد.
  - ج — کشت سنتی، کشتی است که در تمام مراحل به جای ماشین از نیروی کار کارگر استفاده می شود.
  - ۴ — کارگر ساده به کارگری گفته میشود که پیش از